

Continuïtat i canvi en l'evolució de la conflictivitat internacional: davant d'una nova Guerra Freda?

êc̃p̃ escola de cultura de pau

Josep Maria Royo Aspa

Investigador de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB
Nº18 / Octubre 2022

Apunts ECP de
Conflictes i Pau

Resum

Després de la caiguda del mur de Berlín el 1989 i la fi de la Guerra Freda i de l'enfrontament bipolar amb el desmembrament de l'URSS el 1991, es va produir una aparent reducció de la conflictivitat global qualificada com d'optimisme liberal que va donar pas a la posada en marxa d'una agenda de pau liberal pel que fa a les polítiques internacionals de pau i desenvolupament. Tot i això, l'eclosió d'una sèrie de conflictes bèl·lics, encapçalats per l'auge dels nacionalismes a l'ex URSS, el desmembrament de la regió dels Balcans o les crisis a Somàlia, Rwanda i Àfrica Occidental, va plantejar nous desafiaments i va qüestionar l'optimisme generat anys enrere. Alhora, aquests conflictes van donar peu a la legitimació de diversos paradigmes que pretenien justificar les intervencions militars internacionals i que van rebre un impuls definitiu amb la irrupció de la Guerra contra el Terror a partir de l'11S del 2001 i la transformació de l'agenda política internacional en matèria de seguretat: els Estats "fallits" o "col·lapsats" es van convertir en una amenaça global amb enormes reptes a l'estabilitat i la seguretat internacional. Tot i els seus múltiples fracassos, aquesta agenda securitària ha regit les relacions internacionals durant les darreres dues dècades i ha afavorit la progressiva internacionalització dels conflictes armats per la implicació de tercers actors com a parts contendents en el marc d'aquesta agenda securitària, que han contribuït a agreujar la intensitat de la violència en alguns contextos, com evidencia la regió del Sahel Occidental.

En aquestes dinàmiques de llarg termini han intervingut altres aspectes conjunturals, com és la crisi financera del 2008 i la pandèmia de la COVID-19 el 2020, que han posat de manifest les falles del sistema i la fragilitat en

termes de governabilitat en diferents contextos. En aquest sentit, aquesta situació d'increment de la violència i la fragilitat governamental en aquesta nova etapa de (des) ordre internacional multipolar s'ha vist greument afectada per les múltiples tensions entre les quatre principals potències de la comunitat internacional, els EUA, Rússia, la Xina i la UE, i que la invasió russa a Ucraïna ha fet créixer, sentant les bases d'una nova crisi global, etapa que alguns han qualificat com una nova era d'impunitat o fins i tot una reedició d'alguns elements propis de la Guerra Freda.

Optimisme liberal postguerra freda

Després de la caiguda del mur de Berlín el 1989 i la fi de la Guerra Freda i de l'enfrontament bipolar amb el desmembrament de l'URSS el 1991, es va produir una aparent reducció de la conflictivitat global, donant pas a una nova època d'esperança de pau i estabilitat, basada en la multilateralitat sota l'hegemonia dels EUA i qualificada com d'**optimisme liberal** en el marc d'aquella *fi de la història* de Francis Fukuyama. El corrent hegemònic que ha predominat en les polítiques de seguretat i desenvolupament dels principals actors internacionals, encapçalats per les Nacions Unides, és la coneguda com **agenda de pau liberal**.¹ Aquesta va prendre com a base una combinació d'idees i objectius dels corrents realistes i liberals, caracteritzant-se per proposar que les vies més eficients per a la prevenció dels conflictes i la construcció de la pau remetien a: a) Polítiques de (re) construcció i enfortiment de l'Estat, sobretot en contextos

1. Hi ha una àmplia literatura al voltant de la qüestió. Vegeu, entre d'altres, Pérez d'Armiño, K i Zirion Landaluze, I. (Coords.) (2019) *Pax Crítica. Aportacions teòriques a les perspectives de pau postliberal*. Madrid: Tecnos; Chandler, David (2010) *International Statebuilding and the rise of Postliberal governance*. London: Routledge; Richmond, Oliver P. (2020) *Peace in International Relations*. London: Routledge; Richmond, Oliver P. i Mac Ginty (2015). *Where now for the critique of the liberal peace?*, *Cooperation and Conflict*, Vol. 50, Nº2, juny, pàgs. 171-189.

caracteritzats per la fragilitat de l'Estat i les institucions; b) Promoció de la democràcia liberal i els valors associats, principalment la celebració d'eleccions lliures i multipartidistes, el sistema representatiu parlamentari, la separació de poders, etc.; c) Instauració del model econòmic del lliure mercat i la inserció al sistema econòmic global neoliberal. Davant d'aquest model van sorgir diferents corrents –estudis postestructuralistes, la Teoria Crítica, els estudis postcolonials i el feminisme– que van confrontar els seus plantejaments pel fet que no qüestionen l'ordre polític i econòmic, mitjançant les crítiques següents:²

- a) Els valors proclamats no són de caire universal, sinó postulats occidentals i neoliberals que són imposats als països del Sud global. En aquest sentit, la pau liberal és vist com un instrument de consolidació global de la globalització econòmica neoliberal i de l'hegemonia occidental.
- b) Respon a un model estatocèntric i ignora altres formes d'organització sociopolítica de moltes societats.
- c) Invisibilitza les conseqüències socials i econòmiques negatives per a les poblacions del model de mercat liberal.
- d) Suposa un increment de les asimetries de poder i desigualtat, i privilegi dels drets polítics i civils en detriment dels drets socials, econòmics i culturals.
- e) Caràcter eminentment coercitiu i impositiu sobre els actors locals de les polítiques internacionals de pau liberal: prioritització de diàleg amb elits locals no representatives; manca d'espais de participació ciutadana i apropiació local; no prendre en consideració les identitats, les necessitats, les cultures, les normes o els interessos de les societats locals, etc.

L'eclosió d'una sèrie de conflictes bèl·lics, encapçalats per l'auge dels nacionalismes a l'ex URSS, el desmembrament de la regió dels Balcans o les crisis a Somàlia, Rwanda i Àfrica Occidental, va plantejar nous desafiaments i va qüestionar aquest optimisme després de la fi de la contesa bipolar

Alhora, aquesta agenda de pau liberal va venir acompanyada de grans avenços pel que fa al **règim internacional de drets humans** i la justícia penal, amb la creació de la Cort Penal Internacional, així com d'instruments ad hoc a Rwanda (ICTR, per les seves sigles en anglès), ex Iugoslàvia (ICTY, per les seves sigles en anglès), tribunals especials a Sierra Leone i Cambodja, entre altres, de manera que la comunitat internacional va intentar llançar un missatge que els crims de guerra i contra la humanitat no podien quedar impunes. Tot i això, l'eclosió d'una sèrie de conflictes bèl·lics, encapçalats per l'auge dels nacionalismes a l'ex URSS, el desmembrament de la regió dels Balcans o les crisis a Somàlia, Rwanda i Àfrica Occidental (en especial la regió de *Mano River*, que engloba Sierra Leone, Libèria i Guinea), va plantejar nous desafiaments i va qüestionar aquest optimisme després de la fi de la contesa bipolar.

Diverses qüestions van definir a poc a poc el nou escenari de la conflictivitat global, plantejant nous desafiaments, tal com assenyalava Mark Duffield el 2001.³ Entre aquestes va destacar l'augment en el nombre de conflictes i els seus impactes a la població civil; la desestructuració dels Estats –en un context que es comença a percebre sota el paradigma dels Estats fràgils o fallits, etiqueta àmpliament criticada perquè despolititza les causes dels conflictes i les redueix a l'avarícia dels actors, la identitat, la competència per els recursos o la criminalitat, és ahistòrica i serveix de pretext a la intervenció i ingerència estrangera en els assumptes interns dels països així qualificats–;⁴ l'extensió de les crisis humanitàries i l'augment de les intervencions humanitàries i els programes de rehabilitació postbèl·lica amb la motxilla dels instruments de l'agenda de la pau liberal.

2. Navarro Milián, Iván (2020) "Aproximación conceptual, filosófica y taxonómica", PID_00274009, manual assignatura Paz, seguridad y resolución de conflictos, grau Relacions Internacionals Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).

3. Duffield, Mark (2001) *Global Governance and the New Wars: The Merging of Development and Security*. London: Zed Books.

4. Nombrosos autors han aprofundit aquest debat. Entre altres, vegeu Boege, Volker, Anne Brown, Kevin Clements i Anna Nolan (2009) "On Hybrid Political Orders and Emerging States: What is Failing – States in the Global South or Research and Politics in the West?", *Building Peace in the Absence of States: Challenging the Discourse on State Failure*, Berghof Handbook Dialogue Series, pàgs 15-31; Call, Charles T (2010) "Beyond the 'failed state': Toward conceptual alternatives", *European Journal of International Relations* Vol. 17, N°2, 303-326; Di John, Jonathan (2008) "Conceptualising the Causes and Consequences of Failed States: A Critical Review of the Literature", Crisis States Centre, Paper Series N°2. LSE Destin; Brooks, R.E (2005) "Failed States, or the State as Failure?", *The University of Chicago Law Review*, 72(4), 1159-1196; Logan, J. y Preble, C. (2011) *Fixing Failed States: A Dissenting View*, en Coyne, C.J. y Mathers, R.L. (eds.) *The Handbook on the Political Economy of War*, pàgs. 379-397; Newman, E. (2009) "Failed States and International Order: Constructing a Post- Westphalian World", *Contemporary Security Policy*, 30(3), pàgs. 421–443; Patrick, Stewart (2011) "Left Behind: Understanding State Fragility", *Weak Links: Fragile States, Global Threats and International Security*. Oxford: Oxford University Press, pàgs 18-60; Nay, Oliver (2013) "Fragile and failed states: Critical perspectives on conceptual hybrids", *International Political Science Review*, Vol.0, N°0, pàgs: 1-16; Mazzar, Michael J. (2014) "The Rise and Fall of the Failed-State Paradigm. Requiem for a Decade of Distraction", *Foreign Affairs*, gener/febrer.

Les Noves Guerres, la Guerra contra el Terror i la responsabilitat de protegir

Aquests nous desafiaments de finals del segle XX van portar alguns, encapçalats per Mary Kaldor, a assenyalar que podíem estar davant d'un nou paradigma de la violència política i de les guerres, qualificat com les **Noves Guerres**. Aquest paradigma, que aniria de la mà del paradigma dels Estats fràgils, estaria caracteritzat per un suposat caràcter apolític de les guerres, que tindrien les bases en l'etnicitat i el subdesenvolupament, en un context de globalització i liberalització econòmica en què la competència pels recursos naturals seria el motor principal que empenyeria els Estats i, sobretot, els actors insurgents, la guerra.

Aquest paradigma també va rebre nombroses crítiques⁵ ja que les guerres, en primer lloc, no són un fenomen uniforme, ni a l'origen, ni a les seves dimensions, estratègies, motivacions, objectius, relacions, actors o recursos. En segon lloc, aquest paradigma estigmatitzava les rebel·lions armades contemporànies com a meres organitzacions criminals, negant-los tota legitimitat i impedingent comprendre les causes reals que les motiven, considerant que són guerres apolítiques; i en tercer lloc, amagava una intencionalitat política determinada, en deslegitimar els conflictes armats contemporanis com a vehicles legítims de canvi social, negant-se, per exemple, qualsevol objectiu (i possibilitat) d'emancipació, presentant-se com un "continuum entre criminalitat, irracionalitat i violència extrema", on els actors no perseguien cap altre fi que la guerra per la guerra. El focus se situava a les rebel·lions i no al paper de l'Estat en l'eclosió i les dinàmiques de la violència.

Davant els fracassos de la comunitat internacional a les guerres dels anys noranta (Balcans, Rwanda, Somàlia i Àfrica Occidental) aquests paradigmes anteriors van contribuir que la comunitat internacional es conjurés a la Cimera del Mil·lenni de setembre de 2000 acceptant la seva **Responsabilitat de Protegir (R2P)** a la població del **genocidi, els crims de guerra, la neteja ètnica i els crims**

de lesa humanitat, si calia violant fins i tot el principi de sobirania nacional davant la incapacitat i/o complicitat de les autoritats nacionals per fer front a aquests crims.

La R2P, argument utilitzat posteriorment a Líbia el 2010 i altres contextos per justificar la intervenció militar internacional, ha amagat altres fins més enllà dels estrictament humanitaris,⁶ com poden ser motivacions geopolítiques que inclouen canvis de règim i que podrien contribuir a legitimar l'hegemonia de EUA i Occident a l'era de la post Guerra Freda.⁷

Les intervencions de la comunitat internacional s'han rebel·lat, en diferents contextos, com un fracàs, perquè no han contribuït a fer front a les complexes arrels de la conflictivitat actual, de caràcter multicausal, multidimensional i multinivell

A més, encara que la R2P pretén dotar-se d'un mantell de formalitat i legalitat en el marc del Consell de Seguretat de l'ONU, veiem com aquest organisme està afectat pel descrèdit degut al biaix de les seves decisions, per la instrumentalització del dret a veto, pel caràcter no democràtic de la seva composició i la seva representació regional, que no reflecteix la realitat de la política internacional actual i, en canvi, respon a la lògica de la fi de la II Guerra Mundial.

Tot i això, és en aquest context que irromp la Guerra contra el Terror a partir de l'11S de 2001 i la transformació de l'agenda política internacional en matèria de seguretat: els

Estats "fallits" o "col·lapsats" es converteixen en una amenaça global amb enormes reptes a l'estabilitat i la seguretat internacional.⁸ La Guerra contra el Terror es va sumar a aquest paradigma de les Noves Guerres on les guerres tenien un component irracional i apolític, i on els actors armats són qualificats de grups terroristes perquè la seva violència suposadament és irracional, injustificada i indiscriminada, en què la població civil es converteix en el seu objectiu principal.

En conseqüència, es planteja com a imprescindible la intervenció de la comunitat internacional per mitjà d'operacions antiterroristes i de manteniment o imposició de pau per reduir aquesta suposada amenaça. Aquestes intervencions de la comunitat internacional s'han rebel·lat, en diferents contextos, com un fracàs, perquè no han contribuït a fer front a les complexes arrels de la conflictivitat actual, de caràcter multicausal, multidimensional i multinivell.

5. Newman, Edward (2004) *The 'New Wars' Debate: A Historical Perspective Is Needed*, *Security Dialogue*, Vol.35 Nº2, juny.

6. Ruiz-Giménez, Itziar (2003) *"Las buenas intenciones". Intervención humanitaria en África*. Madrid: Icaria.

7. Bellamy, Alex J. i Williams, Paul D. (2011) *"The new politics of protection? Côte d'Ivoire, Libya and the Responsibility to Protect"*, *International Affairs*, Vol. 87, Nº4, pàgs. 825-850.

8. Rotberg, Robert I. (2002) *"Failed States in a World of Terror"*, *Foreign Affairs*, Vol. 81, Nº 4.

De la crisi financera del 2008 a la COVID-19: crisi global de salut i multidimensional

A aquest panorama geopolític internacional amb l'emergència de diferents operacions securitàries internacionals en diferents contextos, principalment l'Afganistan, l'Orient Mitjà i el continent africà, es va sumar la crisi financera del 2008, que va obligar a revisar les teories de Fukuyama, ja que les classes mitjanes, base de la democràcia liberal, s'empobreïen als països on eren majoritàries, i pràcticament desapareixien als països on eren limitades davant una majoria de la població pobre i unes minories riques que fet i fet, augmentaven exponencialment la seva riquesa. L'empobriment general i l'augment de la desigualtat que assenyalava Piketty va contribuir a establir les bases d'un descontent social i mobilitzacions socials que, en els casos on la pobresa, la desigualtat i la injustícia social van anar de la mà de governs autoritaris, vulneracions sistemàtiques dels drets humans, repressió i corrupció desenfrenada –a més d'altres múltiples factors econòmics, polítics i socials d'índole local– van donar peu al sorgiment de revolucions que van pretendre posar fi a aquests règims autòcrates. Es tracta de Les *primaveres àrabs*, principalment al nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà, encara que posteriorment altres països es van veure envoltats de dinàmiques similars de contestació. Aquestes revoltes, de resultats dispersos, en alguns casos van derivar en greus conflictes armats –especialment la caiguda de Gaddafi a Líbia i l'auge dels moviments gihadistes a l'Orient Mitjà de la mà d'ISIS a Síria– i alhora van ser el detonant d'altres situacions de violència i inestabilitat posterior, principalment al Sahel Occidental, vinculades a un increment de la militarització de les respostes internacionals com la principal via de resolució de conflictes durant la primera i sobretot, la segona dècada del segle XXI.⁹

En aquest context de crisi global en termes polítics, econòmics i socials –encara que amb afectacions disperses segons els contextos– i quan el món encara no s'havia recuperat de la crisi del 2008 va aparèixer la **pandèmia de la COVID-19**. El març del 2020 l'Organització Mundial de la Salut va declarar la COVID-19 com a

Les revoltes àrabs, de resultats dispersos, en alguns casos van derivar en greus conflictes armats – Líbia, Síria– i alhora van ser el detonant d'altres situacions de violència i inestabilitat posterior –Sahel Occidental– vinculades a un increment de la militarització de les respostes internacionals

pandèmia mundial que ha donat lloc a una crisi global de salut i multidimensional. Des de llavors, la resposta contra la COVID-19 s'ha convertit en un escenari central a tot el món, i més de dos anys després de l'inici de la pandèmia, encara no s'entreveu el final: malgrat el ràpid desenvolupament de les vacunes –no exempt de polèmica– aquestes no estan igualment disponibles a tot el món,¹⁰ i els avenços positius a molts llocs es veuen enfosquits per la propagació de mutacions. A més, a nivell internacional els Estats i les poblacions encara no s'han recuperat dels múltiples impactes i conseqüències econòmiques, socials i en termes de salut, que han posat de manifest les múltiples falles del sistema internacional i del model d'economia capitalista imperant.

A més, moltes vegades les mesures decretades, lluny d'aplicar-se per salvaguardar la salut pública, han estat instrumentalitzades per reprimir o discriminar grups específics, reduir l'espai cívic i censurar veus crítiques, així com per violar els drets de diferents col·lectius.¹¹ Aquesta pandèmia va emergir en un context internacional de fragilitat i inestabilitat prèvia vinculat, entre altres factors, a diferents escenaris de conflictivitat i violència que s'han anat agreujant en algunes parts del món, especialment al continent africà i l'Orient Mitjà, en els darrers anys, tal com hem assenyalat.

Característiques de la conflictivitat actual i del context internacional en el marc de la guerra a Ucraïna

Tot i que els darrers anys es va registrar un lleuger descens en el nombre de conflictes armats respecte a anys precedents, en la majoria dels casos s'ha produït un **agreujament en termes dels impactes de la violència i de la seva intensitat**, tal com posa de manifest l'informe Alerta 2022 de l'ECP.¹² En total es van comptabilitzar **32 escenaris de conflictivitat armada al món el 2021**, enfront dels 34 contextos identificats el 2020, 2019 i 2018. Molts d'aquests escenaris han patit un deteriorament en la situació de seguretat els últims anys, afectant greument les poblacions civils i generant

9. Per a comprendre l'evolució del context regional, vegi's Navarro, Iván (2022) "Informe Sahel: Una dècada marcada por la inestabilidad en la triple frontera", *Escola de Cultura de Pau*, juliol.

10. Royo Aspa, Josep Maria (2021) "Conflictos, África y COVID-19", *Escola de Cultura de Pau*, Apunts ECP de Conflictos i Pau N°14, novembre.

11. Navarro Milián, Iván (2021) "COVID-19 y vulneración de derechos humanos", *Escola de Cultura de Pau*, Apunts ECP de Conflictos i Pau N° 15, desembre.

12. Escola de Cultura de Pau (2022) *Alerta 2022! Informe sobre Conflictos, Derechos Humanos y Construcción de Paz*. Barcelona: Icaria.

Conflictes armats el 2021*		
ÀFRICA (15)	ÀSIA (9)	ORIENT MITJÀ (5)
Burundi -2015- Camerun (Ambazònia / Nord-oest i Sud-oest) -2018- Etiòpia (Tigray) -2020- Líbia -2011- Mali -2012- Moçambic (Nord) -2019- Regió Llac Txad (Boko Haram) - 2011- Regió Sahel Occidental -2018- RCA -2006- RDC (est) -1998- RDC (est – ADF) -2014- Somàlia -1988- Sudan (Darfur) -2003- Sudan (Kordofan Sur i Nil Blau) -2011- Sudan del Sur -2009-	Afganistan -2001- Filipines (NPA) -1969- Filipines (Mindanao) -1991- Índia (Jammu i Caixmir) -1989- Índia (CPI-M) -1967- Myanmar -1948- Pakistan -2001- Pakistan (Balutxistan) -2005- Tailàndia (sur) -2004-	Egipte (Sinaí) -2014- Iraq -2003- Israel-Palestina -2000- Síria -2011- Iemen -2004-
		EUROPA (2)
		Turquia (sud-est) -1984- Ucraïna (est) -2014-
		AMÈRICA (1)
		Colòmbia -1964-

*S'inclou entre guions la data d'inici del conflicte armat. Font: Escola de Cultura de Pau

importants crisis humanitàries, situació agreujada en diversos casos per la resposta a la pandèmia i la instrumentalització de les mesures d'excepcionalitat per fer-hi front i els reptes i dèficits de governabilitat previs. **Per primera vegada en una dècada, els conflictes armats d'alta intensitat el 2021 van representar més de la meitat (53%) del total de casos a nivell mundial.** Aquesta escalada de la intensitat de la violència té el seu epicentre al continent africà i a l'Orient Mitjà, on la majoria dels conflictes armats van ser d'alta intensitat.¹³

Pel que fa a la **distribució geogràfica** d'aquests conflictes armats, es va mantenir la tendència de períodes precedents i la gran majoria de casos es van continuar concentrant a l'Àfrica (15) i l'Àsia (nou), seguit d'Orient Mitjà (cinc), Europa (dos) i Amèrica (un). El continent africà, per tant, concentrava pràcticament la meitat dels casos (47%) globalment.

Pel que fa a la relació dels actors implicats en el conflicte i l'escenari de les hostilitats, es van identificar conflictes armats de caràcter intern, internacionals i, majoritàriament, **conflictes armats interns internacionalitzats**, que representen el 85% dels conflictes actuals. Aquests casos es caracteritzen perquè alguna de les parts contendents és forana, els actors armats del conflicte tenen bases o llancen

atacs des de l'estranger i/o la disputa s'estén a països veïns. Tot i els seus múltiples fracassos, **l'agenda securitària ha regit les relacions internacionals durant les darreres dues dècades i ha afavorit la progressiva internacionalització dels conflictes armats** per la

implicació de tercers actors com a parts contendents en el marc d'aquesta agenda, que han contribuït a agreujar la intensitat de la violència en alguns contextos, com evidencia la regió del Sahel Occidental. Entre aquests tercers actors s'inclouen missions internacionals (principalment al continent africà i liderades per l'ONU i altres organitzacions regionals com la UA i la UE), coalicions militars regionals (OTAN) i internacionals ad-hoc de tall antiterrorista (Operació *Ocean Shield* o la coalició internacional contra ISIS), Estats (principalment els EUA, Rússia i França)

i grups armats d'acció transfronterera –com ISIS, al-Qaida o Boko Haram, entre d'altres. Pel que fa a la implicació de tercers països, en els darrers anys cal destacar el replegament dels EUA de diversos conflictes armats emblemàtics. El més destacat va ser, sens dubte, l'Afganistan, encara que també seria el cas de la reducció del perfil dels EUA a l'Iraq i la retirada de Somàlia (tot i que respecte a aquest últim l'administració Biden va revertir la decisió de l'administració Trump i el maig del 2022 els EUA van reprendre les seves activitats de contrainsurgència i entrenament al país).

L'agenda securitària ha regit les relacions internacionals durant les darreres dues dècades i ha afavorit la progressiva internacionalització dels conflictes armats així com la intensitat de la violència

13. Segons l'Escola de Cultura de Pau, es consideren conflictes armats d'alta intensitat aquells que provoquen més de 1.000 víctimes mortals anuals a més d'afectar porcions significatives del territori i la població i implicar un nombre important d'actors (que estableixen interaccions d'aliança, confrontació o coexistència tàctica entre ells). Vegi's Escola de Cultura de Pau (2022) *Alerta 2022! Informe sobre Conflictos, Derechos Humanos y Construcción de Paz*. Barcelona: Icaria.

Aquest **relatiu replegament nord-americà** s'ha produït en paral·lel a una **major activitat militar de Rússia** en

diferents contextos, especialment pel que fa a la invasió d'Ucraïna. En alguns conflictes Moscou va mantenir la seva implicació de manera directa i el seu ascendent sobre grups armats locals, com per exemple a Síria, on Rússia va continuar sent un actor protagonista i suport clau per al règim de Bashar al-Assad.¹⁴ En el cas d'Ucraïna, el desplegament rus el 2021 de desenes de milers de soldats i equipament militar a prop de la frontera, en el marc de la disputa amb el Govern ucraïnès i les tensions creixents amb l'OTAN, els EUA i la UE, va ser l'avantsala de la invasió militar russa a Ucraïna que es va desencadenar el febrer de 2022. En diversos contextos també es va identificar una presència russa creixent a través del grup de seguretat privada Wagner, amb greus conseqüències en termes de l'exacerbació de tensions entre actors internacionals i governs locals (com va ser el cas de Mali), d'agreujament de la violència, espoliació de recursos, tortura, execucions arbitràries i extrajudicials i activitats desestabilitzadores, en particular a Líbia, Síria, Ucraïna (Donbàs), RCA i a la regió del Sahel, tal i com va assenyalar el Consell d'Europa el desembre del 2021, establint sancions contra el grup.¹⁵

En aquest sentit, aquesta situació de violència i fragilitat en termes de governabilitat en aquesta **nova etapa de (des)ordre internacional multipolar** s'ha vist greument afectada per les **múltiples tensions i competència entre les quatre principals potències** de la comunitat internacional, els EUA, Rússia, la Xina i la UE, i que la invasió russa a Ucraïna ha augmentat. A diferència d'aquest conflicte armat, de caràcter interestatal, la majoria de conflictes actuals no responen al model tradicional de la guerra entre Estats amb exèrcits professionals, sinó que ocorren, majoritàriament, entre Estats i organitzacions armades no estatals (a més de grups privats de seguretat, milícies paramilitars i grups d'autodefensa, entre d'altres) que no respecten el dret internacional humanitari (DIH), compten amb estructures flexibles, jerarquies difuses que faciliten la impunitat, lleialtats polítiques variables i interessos econòmics (generalment il·lícits) fluids.¹⁶ A més, s'observa el

Aquesta situació de violència i fragilitat en termes de governabilitat en aquesta nova etapa de (des)ordre internacional multipolar s'ha vist greument afectada per les múltiples tensions i competència entre les quatre principals potències

Al voltant de la meitat dels 32 conflictes armats oberts el 2021 involucraven més de deu parts contendents directament implicades en les hostilitats, qüestió que complexitza les conteses bèl·liques, dificulta l'assistència humanitària i la mediació i la resolució de conflictes

ressorgiment de guerres proxy entre les grans potències, on l'amenaça al recurs a armes nuclears, biològiques i químiques es fa més evident, així com el recurs creixent a la *ciberguerra* en aquest nou marc de *guerres híbrides*.

Alhora, tal com assenyala l'informe Alerta 2022, els actors armats d'aquests conflictes ja no pretenen el control de l'Estat, sinó que majoritàriament tenen entre les principals motivacions **les disputes al voltant de les polítiques domèstiques o internacionals dels governs respectius o bé al sistema polític, econòmic, social o ideològic d'un determinat Estat**, que van derivar en lluites per accedir al poder o erosionar-lo. Un altre element que cal ressaltar entre les motivacions principals dels conflictes armats són les **disputes al voltant de demandes identitàries i d'autogovern**.

A més de la meitat dels contextos afectats per conflictes armats actius hi havia actors armats que aspiraven a una **transformació del sistema**, entre els quals la majoria comptaven amb una agenda de línia gihadista a partir de la seva particular interpretació dels preceptes islàmics. Tot i l'afebliment d'ISIS al seu nucli d'origen a l'Orient Mitjà en els darrers anys, les seves filials o entitats afins a l'organització –que en alguns casos adoptaven denominacions específiques– es van mantenir actives a la majoria de conflictes armats on tenien una presència protagonica.

Actualment, estimacions conservadores assenyalen que **al voltant de la meitat dels 32 conflictes armats oberts el 2021 involucraven més de deu parts contendents directament implicades en les hostilitats** (el Camerun, Líbia, Mali, regió Llac Txad, regió Sahel Occidental, RCA, RDC (est), Somàlia, Sudan (Darfur), Sudan del Sud, Myanmar, Pakistan (Baluxistan), Egipte (Sinaí), Israel-Palestina, Síria i Iemen), i 30 dels 32 contextos involucraven almenys tres parts. Només dos casos –Filipines (NPA) i Índia (CPI-M)– involucraven el Govern filipí i indi i els seus cossos de seguretat contra els grups armats NPA i CPI-M, respectivament. Aquestes qüestions complexitzen les conteses bèl·liques, dificulten l'assistència humanitària i la mediació i la resolució de conflictes.

14. Escola de Cultura de Pau (2022) *op. cit.*

15. European Council (2021) "EU imposes restrictive measures against the Wagner Group", 13 de desembre.

16. Aguirre Ernst, Mariano (2021) "Un mundo de inseguridad: violencia convencional y no convencional", *Friedrich Ebert Stiftung*, 15 de març, pàg.5.

Crisi global: nova era de la impunitat i nova Guerra Freda?

Emergència climàtica, el progressiu augment de la **conflictivitat** abans assenyalat –i sobretot, la intensitat creixent de la violència a diferents parts del món–, la **pandèmia de la COVID-19** i l'increment del **cost dels aliments** derivat de la guerra a Ucraïna, s'ha vingut a conèixer com la crisi de les 4-C que explica, en part, l'actual situació de **crisi global**.

Aquesta crisi global ha estat interpretada per alguns, tal com assenyalava el president de l'International Rescue Committee, David Miliband, ja l'any 2020 al World Economic Forum de Davos,¹⁷ com un canvi global més profund cap a una **era emergent d'impunitat** en què s'ignoren les lleis de la guerra sabent que polítics, militars, mercenaris i insurgents mai –exceptuant algunes excepcions per part de la CPI, també subjectes a polèmica a causa del suposat biaix subjacent– seran responsables dels seus abusos, cosa que posa de manifest una greu crisi del Dret Internacional. Aquesta impunitat creixent ho és en part a causa de l'augment del nombre d'actors armats no estatals i exèrcits estrangers que participen en aquests conflictes, que els fa més llargs, més mortals, més complexos i, per tant, més difícils de resoldre, tal i com assenyalàvem abans, i els seus actors menys responsables quan ataquen civils. També pel fet que alguns dels principals actors implicats directament o indirectament en aquests escenaris bèl·lics (EUA, Rússia, Israel, etc.) no reconeixen ni són membres d'organismes tan importants com la CPI en matèria de defensa i protecció del DIH.

Un temps en què els crims de guerra queden impunes i les lleis de la guerra es tornen creixentment opcionals. Una època en què, tal i com destacava Miliband, els militars, les milícies i els mercenaris en els conflictes de tot el món creuen que es poden sortir amb la seva. Armes químiques, bombes de dispersió, mines terrestres, bombardejos d'autobusos escolars, setge de ciutats, bloqueig de subministraments humanitaris, atacs contra periodistes i treballadors humanitaris. En aquests contextos, les desigualtats de gènere es manifesten en aspectes com els impactes específics de gènere de la violència i la utilització de la violència sexual per les parts contendents, en un context internacional que

encara no ha superat la pandèmia per la COVID-19 i que posa en evidència les greus desigualtats de gènere a nivell internacional.

És per aquestes raons que, hi ha autors que, a més a més, assenyalen que ens trobem a les portes d'**una nova Guerra Freda**, a causa del constant increment de les despeses militars mundials¹⁸ en els darrers anys, especialment dels EUA, Xina, Índia, Rússia i països de l'Orient Mitjà, entre d'altres, superant els 2 bilions de dòlars; el retorn a l'ús de l'amenaça nuclear que posa de manifest la congelació de les polítiques de control d'armaments entre les dues potències així com les mesures de construcció de confiança (CBM) que havien estat els marcs d'actuació

La crisi de seguretat global actual ha estat interpretada com un canvi global més profund cap a una era emergent d'impunitat i inclús, com la reedició d'una nova Guerra Freda

durant les darreres dècades. De la política de dissuasió de la Guerra Freda vam transitar cap a un breu període on semblava que les polítiques multilaterals i de seguretat compartida semblaven liderar les relacions internacionals però els reptes oberts per la guerra d'Ucraïna evidenciaran si ens dirigim cap a un nou marc de seguretat compartida entre Occident i Rússia, o si ens endinsem en una nova i perillosa fase multipolar en què l'amenaça de la dissuasió militar regirà novament les relacions internacionals. Amb

l'OTAN ampliant el seu enfocament a la Xina –amb el pla a 10 anys conegut com el nou *strategic concept*– i la participació dels líders del Japó, Corea del Sud, Austràlia i Nova Zelanda per primera vegada a la cimera de l'OTAN de Madrid al juny, s'estan dibuixant noves línies de confrontació que podrien durar generacions, segons Foreign Policy.¹⁹

Tot i això, cal destacar que a diferència de la Guerra Freda, tots els actors es relacionen sota unes mateixes regles de mercat en una economia capitalista globalitzada. En contrast amb la confrontació de 40 anys entre els EUA i l'URSS, que va enfrontar les dues grans potències completament aïllades entre si en esferes separades, aquesta lluita està marcada per una relació multidimensional en què la Xina i Occident comercien i inverteixen entre si fins i tot quan competeixen i on Rússia, el soci de la Xina tant a l'autoritarisme com a l'antiamericanisme, resisteix malgrat les sancions i la crisi que plana sobre el país, mitjançant el subministrament de petroli, gas i cereals al seu veí xinès.²⁰ En aquest sentit, Rússia i la Xina no es vinculen per afinitats ideològiques sinó de forma pragmàtica, posant de manifest la seva voluntat de trencar l'hegemonia dels EUA promovent un sistema multipolar.²¹

17. International Rescue Committee (2020) "Welcome to the Age of Impunity", 24 de gener.

18. SIPRI (2022) "World military expenditure passes \$2 trillion for first time", 25 d'abril.

19. Hirsh, Michael (2022) "We Are Now in a Global Cold War", *Foreign Policy*, 27 de juny.

20. Hirsh, Michael (2022) *op. cit.*

21. Asian Briefing (2014) "Russia's Pragmatic Friendship with China", 07/2014.

Conclusions

Què ens ofereix el futur? Actualment ja es presenta com una opció inevitable l'increment de les despeses militars i la carrera armamentística, fora de tot qüestionament i que s'està normalitzant al discurs públic. La militarització de les relacions internacionals no evita les guerres sinó que les promou, tal com es posa de manifest una vegada i una altra a l'esfera internacional. Encara que el president dels EUA assenyalava davant els líders mundials reunits a les Nacions Unides el 21 de setembre del 2022 que no estava alimentant ni buscant una nova Guerra Freda, i que no estava demanant a cap nació que triés bàndol,²² la realitat sembla desmentir-lo, segons apunten observadors,²³ encara que entre ells

L'única via que pot frenar aquesta espiral de violència i divisió és més diplomàcia, l'aposta per la seguretat humana, el multilateralisme, l'aposta per mesures de reconstrucció de la confiança perduda i el disseny d'espais de seguretat compartida, especialment a la guerra d'Ucraïna

hi hagi alguns molt interessats que aquesta realitat s'acabi consolidant com a tal, per les conseqüències que se'n deriven. L'única via que pot frenar aquesta espiral de violència i divisió és més diplomàcia, l'aposta per la seguretat humana, el multilateralisme, l'aposta per mesures de reconstrucció de la confiança perduda i el disseny d'espais de seguretat compartida, especialment a la guerra d'Ucraïna. La negociació política és i serà l'única opció possible per superar aquesta situació, encara que ens trobem a un escenari de derrota total d'una de les dues parts. Fins i tot en aquest escenari serà necessària la negociació i l'acord, per evitar mals més grans. La història ens ho recorda una vegada i una altra.

22. The Conversation (2022) "Biden says the US doesn't want a new Cold War – but there are some reasons it might", 4 d'octubre.

23. Abrams, Elliot (2022) "The New Cold War", *Council on Foreign Relations*, 4 de març.

Aquesta publicació està subjecta a una llicència de Creative Commons. Es permet la reproducció total o parcial, la distribució i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de l'Escola de Cultura de Pau i no reflecteix l'opinió de l'ACCD ni de la Generalitat de Catalunya.

ecp escola de
cultura de pau

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Escola de Cultura de Pau
Edifici B13, Carrer de la Vila Puig
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Espanya)
+34 93 586 88 42
pr.conflict.escolapau@uab.cat
escolapau.uab.cat

Amb el suport:

**Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament**

**Generalitat
de Catalunya**

@escolapau

EscolaPau

escoladeculturadepau

